

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 11447/04

בג"ץ 1081/05

בפני: כבוד הנשיא א' ברק
כבוד השופט א' גרוניס
כבוד השופטת א' חיות

העותרים בבג"ץ 11447/04: 1. המוקד להגנת הפרט מיסודה של ד"ר לוטה זלצברגר
2. ס' _____ א' _____

העותרים בבג"ץ 1081/05: 1. המוקד להגנת הפרט מיסודה של ד"ר לוטה זלצברגר
2. ח' _____ ר' _____

נ ג ד

המשיבים בבג"ץ 11447/04: 1. היועץ המשפטי לממשלה
2. הפרקליט הצבאי הראשי
ובבג"ץ 1081/05:

עתירות למתן צו על תנאי

תאריך הישיבה: י"ב בניסן התשס"ה (21.04.2005)

בשם העותרים בבג"ץ 11447/04
ובשם העותרים בבג"ץ 1081/05: עו"ד יוסף וולפסון; עו"ד גיל גן-מור

בשם המשיבים בבג"ץ 11447/04
ובבג"ץ 1081/05: עו"ד ענר הלמן; עו"ד גלעד שירמן

פסק-דין

הנשיא א' ברק:

עניינן של העתירות בדרישת העותרים כי תיפתח חקירה בעקבות תלונותיהם על עינויים והשפלות שעברו לטענתם, בעת שנכלאו ונחקרו, במתקן הסודי המכונה מתקן 1391 (להלן: המתקן).

1. העותר 2 בבג"ץ 11447/04 הוא צעיר תושב שכם (להלן: המתלונן 1). המתלונן 1 נעצר (ביום 21.1.2003) והובא למתקן (ביום 29.1.2003), הנמצא במחנה צבאי סודי במרכז הארץ. המתלונן 1 הוחזק במתקן כחודש ימים (עד יום 24.2.2003). בסיום חקירתו נשפט בגין סיוע למבוקש וריצה שנה וחצי במאסר; העותר 2 בבג"ץ 1081/05 אף הוא תושב שכם (להלן: המתלונן 2). המתלונן 2 נעצר (ביום 5.12.2002) והועבר למתקן (ביום 11.12.2002). הוא שהה במתקן כשלושה חודשים (עד ליום 5.3.2003). בסיום חקירתו נשפט בגין החזקת נשק וריצה שנה וחצי במאסר.

2. בשנת 2003 הגיש העותר 1 (להלן: המוקד להגנת הפרט) עתירות (בג"ץ 8696/02) בבקשה לאיתור מיקומם של מספר תושבי השטחים שנעצרו על ידי גורמי הביטחון ונחקרו במתקן הסודי. לעתירה זו צורפו (בספטמבר 2003) תצהיריהם של שני המתלוננים בדבר תנאי כליאתם וחקירתם במתקן. עתירה זו נדחתה בשל סיום חקירתם של העותרים והעברתם אל מחוץ למתקן הסודי. בעקבות עתירה זו הגיש המוקד להגנת הפרט עתירה נוספת (בג"ץ 9733/03) שעניינה סודיות המתקן ותנאי החקירה והכליאה בו. בעתירה זו הוחלט, להוציא צו על תנאי לשאלת סודיות מיקומו של המתקן. ואכן, שאלה זו נדונה בימים אלו בבית משפט זה בבג"ץ 9733/03. באשר לתנאי החקירה והכליאה, נפסק כי העתירה מוקדמת וכוללנית מדי. נאמר, כי יש למצות את ההליכים במסלול הרגיל לפני פנייה לבית משפט זה. בעקבות זאת, פנה המוקד להגנת הפרט (בסוף שנת 2003) למשיב 2 ולמחלקה לביטחון תלונות נחקרים בשירות הביטחון הכללי (להלן: מבת"ן) בבקשה לחקור את החשדות העולים מתלונות המתלוננים. המשיב 2 ומבת"ן הודיעו למוקד להגנת הפרט כי לא מצאו מקום לפתוח בחקירה פלילית ובבדיקה. העתירה מופנית כנגד אופן הפעלת שיקול דעת המשיבים בהחלטתם זו. בנוסף, טוענים העותרים שלא די בבדיקה המקדמית שנערכה על ידי המשיבים. כן מבקשים העותרים לפרסם את מסקנות החקירה בנושא.

3. בעתירות הועלו מספר טענות ביחס לתנאי הכליאה והחקירה של שני המתלוננים. נטען שהופעלה סמכות חקירה על ידי גורמים שאינם חוקרי משטרה או שירות הביטחון הכללי לכן אינם מוסמכים לכך. נטען שהמתלוננים הועברו למתקן כששק כהה על ראשם; לא נאמר להם לאן הם מובלים; תנאי החזקת המתלוננים במתקן לא היו אנושיים; המתלוננים לא זכו לפיקוח רפואי נאות במתקן; נעשה שימוש בכוח פיסי כנגד המתלוננים. נטען גם לשימוש בשיטות חקירה פסולות והשפלת המתלוננים. כן צוין שחוקרי שירות הביטחון הכללי הבטיחו לשפר את תנאי מעצרם של המתלוננים אם ישתפו פעולה בחקירתם. בנוסף, הועלו טענות פרטניות לגבי כל אחד מהמתלוננים. במכתבו של המוקד להגנת הפרט למשיב 2 נטען, בין היתר, כי המתלונן 1 שהה במשך מעצרו בתא שאורכו מזרון, קירותיו שחורים והתאורה בו חלשה. הוא טען שבתא לא היו שירותים אלא פח מפלסטיק בו נדרש לעשות את צרכיו. המתלונן 1 הצהיר שקיבל בגדים הגדולים ממידותיו ללא בגדים תחתונים. על כן סבל מקור עז; לא ניתנה לו אפשרות להתקלה במשך 10 ימים; הסוהרים היו מעירים אותו בלילות בצעקות ודפיקות. עם הגיעו למתקן הוא הופשט כליל לעיני עשרה חיילים; במכתבו של המוקד להגנת הפרט למבת"ן נטען גם כי המתלונן 1 נחקר במשך שלושה ימים ללא שינה. הוא נקשר לכיסא בתנוחת "שבאח". הוא קיבל מכות משפילות מחוקריו, שרגליהם לחצו על מבושיו.

4. טענות דומות עלו ביחס למתלונן 2. נטען כי הוא שהה בבידוד במשך תקופת מעצרו. תאו היה קטן (1.2 מטרים רוחבו, 2 מטרים אורכו), קירותיו שחורים, תאורתו חלשה, ללא חלונות ואוורור ועם חור לעשיית צרכיו ברצפת התא. נטען גם לרטיבות ולקור עז. לא היו בתא מים זורמים לשתייה ולניקיון התא. לאחר זמן מה הועבר המתלונן 2 לתא דומה, קטן אף יותר, בו היה פח שחור לעשיית צרכים. במשך הודש וחצי לא ניתנו לו בגדים נקיים להחלפה. עקב השהות במתקן לקה המתלונן 2 בכאבי בטן עזים ובמחלת עור (סקאביאס). במשך כל תקופת מעצרו לא התגלה ולו פעם אחת. במשך תקופת מעצרו זכורים לו שני טיולים בלבד בחצר, שהתאפשרו רק לאחר תלונה על מחלת העור. בלילות הסוהרים היו דופקים על הדלתות על מנת להעירו; במכתב של המוקד להגנת הפרט למבת"ן עולות טענות דומות. המתלונן 2 אף הצהיר שנחקר, מיד עם הגיעו למתקן, במשך חמישה ימים ללא שינה. בזמן החקירה הוא הושב על ספסל ללא משענת.

5. בתגובת המשיבים נמסר כי המתקן, המוכרז כבית סוהר צבאי, משמש לחקירות במקרים מיוחדים ולעצורים שאינם תושבי השטחים. המתקן נמצא בבסיס צבאי סודי, ומכאן החיסיון על מיקומו. אין המתקן משמש, ככלל, לכליאה. בשנים האחרונות שהה בו מספר מצומצם של עצורים. זאת, למעט תקופה של כשנה, בין אפריל 2002 למרץ 2003, בה הועמד המתקן באופן זמני לרשות שירות הביטחון הכללי. זאת, בשל מצוקת מקומות חקירה, שנוצרה עקב המצב הביטחוני ומבצע "חומת מגן". בשנתיים האחרונות חזר המתקן לייעודו המקורי ומספר העצורים בו מצומצם; התנהלות החוקרים והסוהרים במתקן כפופה לנהלים כתובים ומחייבים. ההגעה למתקן הינה לפי נהלי המשטרה הצבאית. עם זאת, בעת הובלתם של העצורים למתקן עליהם ללבוש כיסוי עיניים כהה. כך, בשל השמירה על סודיות מיקומו של המתקן. נוהל דומה מתקיים כאשר העצורים נלקחים מתאיהם לחקירות או בדיקות רפואיות בתוך המתקן. כך, על מנת למנוע מהעצורים את האפשרות ללמוד את מבנה המתקן. עם ההגעה למתקן, נערך על כל עצור חיפוש חיצוני ונערכת לו בדיקה רפואית בהיותו בתחתוניו. גודלו של תא סטנדרטי במתקן הוא 4.5 מ"ר והוא מיועד לשני עצורים. ישנם ארבעה תאים קטנים יותר, גודלם כ-3.7 מ"ר, המיועדים לעצור אחד בלבד. ישנם גם תאים בודדים גדולים יותר. לכל התאים מערכת אוורור. העצורים מקבלים שלוש ארוחות ביום. האוכל מגיע ממטבח המתקן, המשרת גם את החיילים במתקן. האוכל כולל לפחות ארוחה חמה אחת ביום. בתקופת החורף העצורים מקבלים שתייה חמה בארוחות הבוקר והערב. כל עצור הנמצא במתקן מקבל ציוד אישי הכולל בגדים נקיים, לבנים, מגבת וכו'. כל שבוע מקבל העצור ערכת בגדים חדשה והחלפת לבנים ומגבת מתבצעת לפי הצורך. שמיכות מוחלפות אחת לחודש. אחת ליום מאפשרים לעצורים להתקלח. לראש צוות החקירה סמכות לעכב מקלחת עד לשלושה ימים. גילוח ותספורת ניתנים לפי הצורך. לצורך ניקוי תאי המעצר והשירותים מסופקים לעצורים חומרי ניקוי. ברוב תאי המעצר יש שירותים "טורקיים" עם מערכת ניקוז. בשני תאים יש אסלות. בארבעה תאים יש שירותים כימיים. ברוב התאים יש מים זורמים, אם כי השליטה על זרם המים נתונה לסוהרים. הנהלים קובעים שבכל תא יימצא תמיד קנקן מים לשתייה. במתקן נערכת ביקורת תברואה מדי יום על ידי חובש ופעם בשבוע על ידי רופא. הודעה על מעצרו של עצור במתקן נמסרת לגורמים הרלוואנטיים. לבני משפחתם של העצורים ניתנת כתובת לפניות. בכפוף לצורכי החקירה, העצורים רשאים לשלוח ולקבל מכתבים. העצורים במתקן רשאים להיפגש עם עורכי דין ו/או נציגי הצלב האדום, אלא אם כן יש מניעה חוקית לכך. פגישות כאלו נעשות מחוץ למתקן. ביקורות שוטפות על מצבו של המתקן ותנאי ההחזקה בו נעשות על ידי אנשי צה"ל והפרקליטות הצבאית. במתקן מבקרים גם גורמים נוספים, כגון, נציגי הפרקליטות, היועץ המשפטי לממשלה, חברי כנסת, שרי משפטים ועוד.

6. תגובת המשיבים מתייחסת גם לטענותיהם הספציפיות של העותרים. התייחסות זו נסמכת, בין היתר, על רישומים שנעשו במתקן: יומן המשטרה הצבאית, הכולל תיעוד לפעולות שבוצעו על ידי השוטרים הצבאיים בכל משמרת; התיק הרפואי, בו מתועדות הבדיקות הרפואיות שבוצעו לכל מתלונן; יומן תברואה ייעודי – בו מתוארות ביקורות התברואה שנערכו במתקן על ידי רופאים; דו"ח שליטה – דו"חות ביקורת פנימיים שנועדו לוודא את קיום הנהלים במתקן. מבדיקת המשיבים עולים מספר ממצאים. כך למשל, עולה כי לא נרשמה כל תלונה מצד המתלונן 1 על תנאי מעצרו, לרבות על מידת הבגדים שניתנו לו. לעניין תנאי ההחזקה, קירות התאים צבועים באפור כהה, ולא בשחור כנטען. אכן, התאים אינם מוארים באור יום, אלא בנורות סטנדרטיות; רישומי המשיבים מעלים, ששהה בארבעה תאים שונים במהלך מעצרו. זאת, בניגוד לטענתו על שהיה בחדר אחד במשך כל מעצרו. בידודו של המתלונן 1 התבקש בגלל צרכי החקירה. לעניין תנאי ההחזקה, תיעוד המשיבים מעלה שרוב זמן שהותו של המתלונן 1 במתקן, הוא היה בתא עם "שירותים טורקיים" רגילים. חלק קטן מהזמן שהה בתא עם שירותים כימיים. תיעוד הביקורות התברואתיות מראה כי כל תאי השירותים נוקו מדי יום וחוטאו אחת לשבוע. המתלונן 1 נבדק באופן סדיר על ידי רופאים שונים וקיבל שירותים רפואיים תקינים; המתלונן 1 טען שהסוהרים מנעו ממנו שינה בלילה. לדברי המשיבים, נהלי המתקן אמנם מחייבים מעבר של שוטר צבאי בתא מאויש פעם בשעה, אך זאת מבלי להעיר את העצור; לא נמצא בסיס לטענה שהמתלונן 1 הופשט באופן משפיל לעיני עשרה חיילים. המתלונן 1 עבר, לפי לבדיקת המשיבים, את נוהל הקליטה הרגיל של עצור במתקן, הכולל הפשטה עד לרמת התחתונים. עם זאת, הממונה על המבט"ן הנחה את שירות הביטחון הכללי לגבש נהלים שיכבדו פחות על העצורים בהגעה למתקן. לא נמצאו ראיות ליחס אלים כלפי המתלונן 1 בחקירתו. במסגרת הבירור שערכו המשיבים, נקרא הוא לעדות בפני מבט"ן בעניין זה. בגרסאותיו נמצאו פרכות. כך, למשל, כשל המתלונן 1 בתיאורו של ראש צוות החקירה שהפעיל כלפיו אלימות.

7. המתלונן 2 הלין, בפני סגל המתקן, פעם אחת בלבד. הוא הלין, ביום 13.2.2003, בפני רופא המתקן, בנושא אי-החלפת בגדים תחתונים במשך חודש. עקב תלונה זו נעשה תחקיר בנושא על ידי קצין המבצעים של המתקן. עוד עולה, שקיים פער, לעניין זמן תחילת חקירתו של המתלונן 2, בין תצהירו בעתירה לבין תלונת הוועד נגד עינויים שהוגשה במאי 2003 בעניינו. במסמך הראשון נטען שהחקירה האינטנסיבית, לרבות מניעת שינה במשך חמישה ימים, החלה מיד עם הגעתו של המתלונן 2 למתקן. במסמך השני נטען, שהמתלונן 2 לא נחקר במשך שישה עשר הימים

הראשונים לשהותו במתקן; פער עובדתי נוסף מצוי בטענת המתלונן 2 שהוצא לשני טיולים בחצר, וזאת רק לאחר שהתלונן על מחלת עור. לפי תיעוד המשיבים, המתלונן הוצא לטיולים בחצר לפחות שלוש פעמים, וללא קשר לבעיה הרפואית; המשיבים טענו, בניגוד לתצהיר המתלונן 2, שבתקופה מסוימת, לאחר החקירה האינטנסיבית שעבר, המתלונן 2 שהה עם עצור אחר בתא. יתר על כן, בידודו של המתלונן 2 התבקש עקב צרכי החקירה וחשש להדבקת עצור אחר במחלת העור בה לכאורה לקה; באשר לתנאים הסניטאריים, נטען כי רוב זמן המעצר שהה המתלונן 2 בתא עם "שירותים טורקיים" המחברים למערכת ניקוז. בפרק זמן קצר שהה המתלונן 2 בתא עם שירותים כימיים. לא נמצא כי הסוהרים העירו את המתלונן 2 בלילות, להבדיל מהביקורת השגרתית שיש לעשות בתאים פעם בשעה. באשר לטענותיו הרפואיות של המתלונן 2, תיעוד המשיבים מראה כי המתלונן 2 נבדק כ-30 פעם במהלך שהותו במתקן, על ידי רופאים שונים. תלונותיו על כאבי בטן טופלו. אבחוני הרופאים שללו את התפתחותה של מחלת עור (סקאביאס) אצלו; לעניין החקירה עצמה, עולה מממצאי המשיבים כי המתלונן אכן נחקר באינטנסיביות, נוכח החשדות החמורים נגדו. עם זאת, חקירתו לא ארכה חמישה ימים ללא שינה, כמצוין בעתירה. יתר על כן, ניתנו למתלונן 2 מנוחות במהלך החקירה. המתלונן 2 אישר, בשיחה עם מבת"ן, כי לא הופעלה נגדו אלימות במהלך החקירה; המשיבים ציינו, כי בעקבות החקירה שעשו, התגלה עניין שלא הועלה על ידי המתלונן 2, אך מצריך בדיקה נוספת של מבת"ן. ממצאיה של בדיקה זו יועברו לבחינת פרקליטות המדינה.

8. המשיבים הוסיפו וטענו כי העובדה שהמתלוננים לא הגישו תלונה טרם פניותיהם הראשונות לבית משפט זה (בג"ץ 8696/02; בג"ץ 9733/03) פוגעת באמינות טענותיהם ומקשה על האפשרות לבררן. המשיבים מוסיפים כי על בית המשפט להתערב במשורה בשיקול דעתם בנוגע לפתיחת חקירה ולהעמדה לדין. בענייננו, כך נטען, לא התקיימו הנסיבות החריגות המצדיקות התערבות זו בשיקול דעת המשיבים. החלטתם של המשיבים לא לפתוח בחקירה פלילית מוצדקת בנסיבות האירוע. כך, בין היתר, בשל הבדיקה המקדמית שנעשתה, תגובתם המנומקת של המשיבים, אמינותם הנמוכה של המתלוננים, ריחוק הזמן מיום התרחשות האירועים (למעלה משנתיים) והסיכויים הקלושים להעמדה לדין. המשיבים מציינים גם שבמסגרת בדיקת האירוע שונו מספר נהלים במתקן ונקטו צעדים על מנת להגביר את הפיקוח על סגל המתקן.

9. עניינה של העתירה בתקיפת שיקול דעתם של המשיבים בהחלטתם לא לפתוח בחקירה פלילית בעקבות תלונותיהם של העותרים. אכן, המשיבים אינם יכולים להתעלם כליל מתלונותיהם של העותרים. על המשיבים לבחון התלונה המגיעה אליהם,

ולנמק את החלטתם בעניין לאחר שהפעילו את שיקול דעתם (השוו: ע"א 1678/01 מדינת ישראל ואח' נ' וויס ואח' (טרם פורסם), פסקה 13 לפסק הדין). את החלטתם חייבים המשיבים לקבל לפי עקרונות המשפט המינהלי ולפעול בתום-לב, בהגינות, ללא הפליה ובסבירות (בג"ץ 935/89 גנור ואח' נ' היועץ המשפטי לממשלה ואח', פ"ד מד(2) 485, 507-508). עם זאת, שיקול הדעת המוקנה למשיבים בעניין פתיחת הקירה פלילית – רחב הוא (השוו: בג"ץ 1689/02 נמרודי נ' היועץ המשפטי ואח', פ"ד נז(6) 49; בג"ץ 2644/94 פרצ'יק ואח' נ' היועץ המשפטי, פ"ד מח(4) 341). יצוין, כי לעניין זה, שיקול הדעת אותו על המשיב 2 (הפרקליט הצבאי הראשי) להפעיל דומה, ככלל, לשיקול הדעת אותו על המשיב 1 (היועץ המשפטי לממשלה) להפעיל (בג"ץ 6009/94 שפרן ואח' נ' התצ"ר ואח', פ"ד מח(5) 573, 584; בג"ץ 5960/98 שלפוברסקי ואח' נ' שר הביטחון ואח', פ"ד נה(1) 552).

10. בענייננו, לא מצאנו מקום להתערב בשיקול דעתם זה של המשיבים. הליך קבלת ההחלטה אצל המשיבים, שלא לפתוח בחקירה פלילית, היה תקין (השוו: בג"ץ 6781/96 אולמרט נ' היועץ המשפטי, פ"ד נ(4) 793, 807-808). החלטתם התקבלה לאחר הבדיקה שערכו בנושא, שעיקר ממצאיה פורטו לעיל. ההחלטה מעוגנת בתשתית העובדתית שנאספה (השוו: בג"ץ 2534/97 יהב נ' פרקליטת המדינה ואח', פ"ד נא(3) 1, 31-32). בנסיבות העניין החלטתם של המשיבים אינה בלתי סבירה; העותרים תוקפים גם את היקף הבדיקה המקדמית שעשו המשיבים בכדי לבסס את החלטתם. אכן, קשה לקבוע קריטריונים להיקף וטיב הבדיקה. יסודיות הבדיקה תיגזר משיקולים שונים המשתנים בנסיבותיו של כל מקרה (השוו: בג"ץ 3993/01 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' היועץ המשפטי (לא פורסם), פסקה 4). מובן, כי אמינות התלונה היא שיקול רלוואנטי לעניין זה. במקרה דנן נחה דעתי שהיקף וטיב הבדיקה, כמפורט בתגובת המשיבים, היו סבירים. תגובתה המפורטת של המשיבה אף מייטרת את דרישת העותרים לפרסום ממצאי התחקיר.

אשר על כן, העתירות נדחות.

ה נ ש י א

השופט א' גרוניט:

אני מסכים.

שופט

השופטת א' חיות:

אני מסכימה.

שופטת

הוחלט כאמור בפסק דינו של הנשיא א' ברק.

ניתן היום, ז' בסיון התשס"ה (14.6.2005).

שופטת

שופט

הנשיא